

სასაღმლო გაზეთი

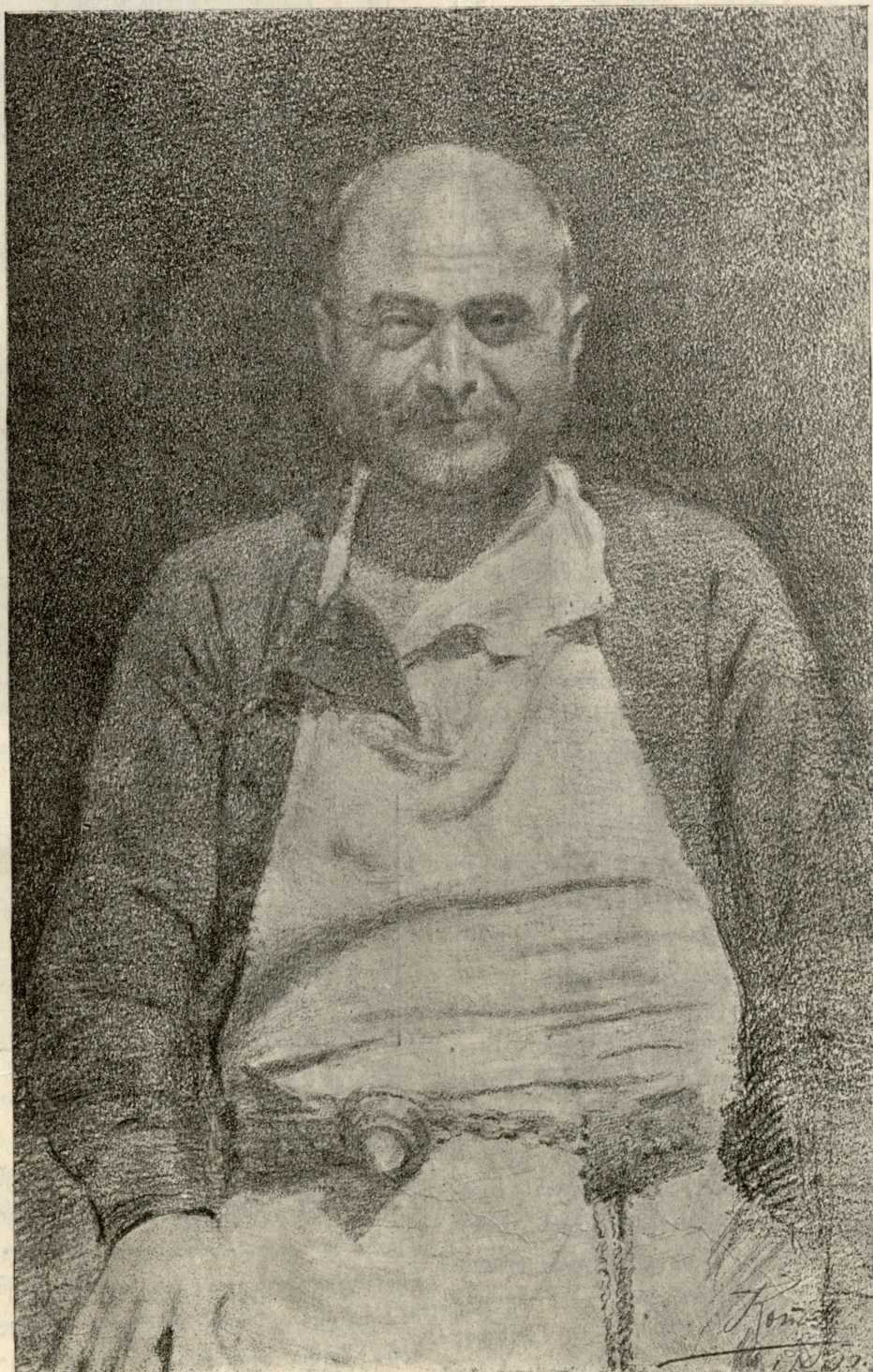
ქართული
ბიბლიოთეკა
1911

სურათიერიანი დამატება

გაზეთის № 354.

კვირა, 17 ივლისი 1911 წ.

დამატების № 62

შახაბი, ნახატი კ. ქავთარაძისა.

კ ე ლ

(შემდეგი *)

2

კესო, წლი-ნახევრის დარჩა დედას. ქალის სიკვდილს შემდეგ, წამოიყვანა დიდდამ და თავისთან ზრდიდა. პატარა კესოში ხედავდა, უღროოდ გადაცვლილ თავის ანოს. დედასავით გულ მოწყალე და შრომის მოყვარე კესო, ყველაფერში შევლოდა დიდდას. მამამ ერთს წელიწადს იგლოვა კესოს დედა. მერე-კი შეირთო ცოლი, და მიეცა ერთი ვაჟი. რამდენჯერმე წაიყვანა კესო მაგრამ, არ იქნა, დედინაცვლის გული არ მოლბა კესოს მიმართ. პატარა ობოლი, თვისი მოსისხლე მტერი ფგონა, კესოში დაესახა თავის მეტოქე, ვერ შეჭრიგებოდა იმ აზრს, რომ გარსევანს ნება ჰქონდა სხვა ქალის შვილი ჰყვარებოდა და რამოდენიმე წელი თავის გონების, კესოზედ ფიქრისთვის დაეთმო, ვერ ებატებინა პატარა გოგოსთვის, რომ ის უფროსი სიყმის-შვილი იყო მისივე ქმრისა. გარსევანმა ისევ დიდდას წაუყვანა ბავშვი და უკანასკნელ სამი წლის განმავლობაში მასთან იყო განუყრელად. კესო ხშირად იყო მამისგან მივიწყებული. მეტ ნაწილს შიშველ ტიტვლად დადიოდა როდესაც მისი ტოლი ამხანაგები იცვამ იხურავდნენ. ამით ყველას არათ აგდებდა ბავშვი. ყველა ამ დანაკლისს უფასებდა დიდდას მხურვალე სიყვარული და დაყვავება. ჩუმად სტიროდა საბრალო მოხუცი დაკარგულ შვალს და დედინაცვლის ხელში ჩაფარდნილ კესოს ბედს:

— „კაცი სტუმარია სახლში, რას გაუგებს უბედური მამა მისი, რამდენ ტანჯვას მიაყენებს ჩემს ანგელოზს უგულოდ დედინაცვალი. როცა მოვკვდები, ღმერთო, შენ იყავ ჩემი კესოს მფარველიო“.— აფედრებდა ჩუმად ღმერთს. კესოს-კი ყველასადმი სიყვარულს უნერგავდა გულში.

— „რა უყოთ შვილო, მერე, რომ გაგიწყრეს, შენ გგონია — ძულხარ? არა, იმას უნდა კაი რო გამოხვიდე და მიტომ გიწყრება. მართალია, იქნება ფიცხი ხასიათი აქ და გიწყრება მარა ჯერ, ახალგაზდაა, იგი ქალიშვილი იყო და მამაშენი ქვრივი, მერე გერიც დახვდი და ყმაწვილი ქალის გულს ეხამუშება, მარა არაფელია. მისი შვილები რო მიეცემა, ხასიათი გამეცვლება, შეგებრალებს და უფრო შეგიყვარებს. თავის დღეში არ შეიძულო დედინაცვალი-კი არა, არავინ. კეთილი იყავი ყველასადმი გიყვარდეს გლახა კი, განიკითხავდე გაქირვებულს. შენს ლუკმას, განუყოფდე მშიერ-მწყურვალს. ასე გვარიგებს შვილო ჩვენთვის წამებული ქრისტე, ასეთი მცნება დაგვიდვა. შეიყვარეთ ერთიმეორე ვითარცა თავი თქვენო. „სიყვარულშია ხსნა და შეველა სიყვარულშია სიცოცხლე და მისი მნიშვნელობა... ადამიანისადმი სიყვარული,— ამ გრძნობას სხვა ვერ შეედრება, შვილო...“

ხშირად აძლევდა ასეთს დარიგებებს. როცა ავღრიან დღეებში ცეცხლს უხსდნენ ორნი მარტო, ან ბოსტანს მარგლიდნენ ან ფიჩხს აგროვებდნენ. როდაბი მღვდლის ქალი იყო და სამღვრთო წერილი კარგად ჰქონდა შესწავლილი ეს არაჩვეულებრივი დედაკაცი ბევრ რამეთი განიჩრეოდა სოფლის ქალებისაგან: სიტყვა და საქმე ერთი ჰქონდა; მშრომელი, ჰკვიანი, სოფელ ქვეყნის მოსიყვარულე, ექიმი... და ყველაფერი იყო.

პირველ დაწყებითი სწავლა მან დააწყებინა კესოს. მერე მიაბარა სოფლის მღვდელს. ახალ სწავლა დასრულებუ-

მამოხმად-ალი, გადაყენებული შაჰი, მამა ეხლანდელ შაჰისა.

ლი მღვდელი, ჯან ლონითა და ენერგიით სავსე მონდომებული იყო შრომას. შრომისთვის უწევდა გული, ეკლესიაში მხოლოდ სამსახურს ასრულებდა მას-კი უნდოდა სხვა გვარად გამოდგომოდა ხალხს, საქმით დაენახა თავისი შრომა. გაალო კერძო შკოლა სოფლის ღარიბთათვის. ვისაც ბინა შორს ჰქონოდა სოფლის შკოლიდან ან ვინც იმდენად ღარიბი იყო, ვერ გადაეხადა წლიური ორი მანეთი, ვერ ეყიდა წიგნები და სხვა სასწავლო ნივთები, იმათ ყველას მღვდლისას მოეყარათ თავი, იმათ შორის იყო კესო და საუკეთესო შეგირდად ითვლებოდა. ქართული წერა-კითხვა, ანგარიში, სამღვრთო სჯული, ისტორია, მოკლე გეოგრა-

*) იხ. სურათებიანი დამატება № 61.

აჰმედ-მირზა, სპარსეთის შაჰი, შვილი გადაყენებულ შაჰისა.

ფიული აღწერილობით, ზეპირ გადმოცემით, საბავშვო ლიტერატურა, მებარეშუმეობის და მეფუტკრეობის ნაწილი ხელ-საქმე, აი რას სწავლობდა სოფლის ახალგაზღობის ღარიბი ნაწილი.

უანგარო მუშაკს, გვერდს ედგა ახალგაზდა კესოს დასრულებული მეუღლე და შველოდა ქმარს ქვეყნის სამსახურში. ოცდაათ ბავშვამდე ყოველთვის იყო მღვდლისას, რომელთაც შეეძლოთ დედა-ჩინაზე სჯა ბასი, აზროვნება და მოფუქრება. კვირა დღეებში მშვენივრად გალობდნენ ეკლესიაში, ბევრად უსწრებდნენ წინ სკოლის ბავშვებს, როგორც წერა-კითხვით ისე მათთვის გამოსადეგი ცოდნითაც, როდამს ჰყვანდა ერთი ცოცხალი და ცოცხალი ვაჟი. მეზობლათ სცხოვრობდა. ახალგაზდა რძალმა ვერ შეითვსა დედამთილი. გონიერმა როდამმა მეუღლამ უსიამოვნებას ამჯობინა ცალკე ცხოვრება. ჰყავდა თავისთვის ძროხა, ქათამი, ბატი, იხვი, ყველაფერი რისიც მოვლა შეეძლო. ზაფხულობით აბრეშუმი მოჰყავდა მხოლოდ სიმინდს ღობიოს და ცოტა დვინოს აძლევდა შვილი სარჩოდ, დანარჩენში არ აწუხებდა ახალგაზღობს, სცხოვრობდა თავისთვის პატროსანი მოხუცი და პირნათლად გამოდიოდა სოფელ ქვეყანაში.

3

მეორე დღეს აღრე წამოხტა კესო ლოგინიდან. მამას წყალ-ტაშუი დაუმზადა და პირის დასაბანად, დატლახიანებული ტანისამოსი დაუწმინდა, ცალის თვალით თავის კაბასაც გადაჰხედა. გარსევანმა დაიბანა პირი, ისაუზმა, პაპიროზი აიწყო და მიუბრუნდა სიდედრს.

— დედა! ახლა ერთს ჩემს მოყვარეს ვინახულვ, ჩიცი კესო და გამიძებ ბიძაშენისას. ნავხოთ რავე შემხვდება ის ცხვირ წირწიტა რძალი.

— ნუ დედა, შენ გენაცვალე, ნუ... რატო მილანძღავ? ღმერთმა უცოცხლოს მის ქმარ-შვილს. მაგას ახლა შენ ჩემთვის ამბოფ, მარა არა შვილო. იქნება მე არ ვარგოდი, ვერ ვასიამოვნე... ხელს უშლიდი... ასე ჯობია დედა, ახალგაზღობმა თავაუ სცადინ ცხოვრების დაწყება, თავის ძალ-ღონით, თავის კკუთ მოაწყონ ახალი ცხოვრება. კესო, გამეფწყვე შვილო და წაიყვანე მამა ბიცოლაშენთან, იქიდან წირვაზე გალით და მანამდის მეც მოვამზადეფ სადილს.

— დედა, რა ვიცი სადილისთვის იქნება ვერ შევიცადო, შუადღის დღეებებს მინდა გავყვე.—უთხრა იმერულ ნარევი ქართულით გარსევანმა.

— რა გეჭარება, შე კაცო, ათასში ერთხელ გამიხსენებ საწყალ მოხუცს და მაშინაც ლანდივით გამიქრები თვალიდან.—ცრემლი მოერია და კესოზედ გაღიტანა ცრემლ მორეული თვალები.

— ვაი ჩემი ცოდვა, ჩემი შვილი რო ცოცხალი მყოლოდა, მაშინ კარ დამივიწყებდი მასე.—განაგრძო გულმოკლულად. გარსევანმა უხერხულად იგრძნო თავი, პირი მოარიდა და სახლის წინ თავლაზე დასკუპებულ ბელურას დაუწყო ყურება.

— რატო ბრძანებ დედა მაგას. ჩემი ანოს დედა, და მერე ჩემი კესოს გამხდელი უნდა დევივიწყო? მაგრამ ზომ მოგეხსენება უბედური კაცის ცხოვრება, ერთი დღე არა მაქ მოსვენება. სამსახური, სული სამსახური, სტუმარივით მოვდივარ სახში. ეხლაც სად მექნებოდა დრო აგერ ბოვშს უგვიანდება კლაში შეყვანა თორემ. ჩქარა ათი წლის გახდება, მისში უნდა დეიქიროს ეგზამენი და რაღა დარჩა, რაცხა ოთხი თვე, ამ ხანში თუ მოვასწარი მომზადება...

— რავე, უნდა წეიყვანო ახლა?—უთხრა როდამმა, მის ხმას კანკალი დაეტყო, გული შეუტოკდა.

— უნდა წეიყვანო,—უთხრა ცოტა დაგვიანებით. კესო ამ დროს კაბას ისწორებდა, ქარხალივით წამოწითლდა სიხარულით... იმავე წამს დარღმა მოიცვა მისი სახე, ხე-

სპარსეთის მინისტრ-პრეზიდენტი ზაჰეზადარი.

ლები ძირს დაყარა, ჩაფითრებული ტუჩები აუთრთოლდა და განივად გაღებულ თვალებით დააცქერდა დიდედს. დიდელა გაყვითლებული იდგა და გულ მოკლული შეჭყურებდა თავის საუნჯეს.

— ბებია? შენი ქირიმე, უნდა დაგტოვო?—კესომ გაშალა ხელები და ქვეთინით ჩაეკრა გულში გამზრდელს.

მოხუცი ცოტა ხანს იყო გარინდული, ყელში რაღაც აწვებოდა, მერე სძლია გრძნობას. თითქოს უეცრად გაუკაედა გულიო. ნერწყვი ჩაჰყლაპა, თვალეზე მომდგარი ცრემლი უკუაქცია. ბავშვს შუბლზე აკოცა, თავი აუწია და ღიმილით ჩაჰხედა თვალეში.

— უნდა წახვიდე, გენაცვალოს ბებია, უნდა ისწავლო და განათლებული ქალი გამოხვიდე, აბა სულ ჩემთან ხომ არ იქნები შვილო. დღეს სწავლა, მხოლოდ სწავლა უნდა გინდოდეს.

— შენ, ბებილო, შენ რომ მარტო დარჩები?—შეეკითხა კესო გულ მტკივნეულად.

— მე რა მიქირს, შვილო. შენს ხბოს გავზღი... შენს წიწილებსა, ყველსა და კვერცხებს გამოგიგზანი, ზაფხულში კილა მოგიყვანს მამა. ჩემო სიხარულო.—უთხრა და მოიცილა გულიდან.

4

იმ დღეს ველარ მოასწრო გარსევანმა წასვლა.

კესო მოსამზადებელი იყო. ღამით ჩაულაგა ბებიამ ყველაფერი... დილით, პირ-ჯვარი გადაისახა, სამჯერ წაღმა დააბრუნა, დალოცა და დელეფანში ჩასვა.

დიდხანს იდგა როდაბი მუხლამდის თოვლში დიდხანს გაჭყურებდა კესოს გზას როცა დელეფანი წერტილის ოდენად გადიქცა თოვლით გადაპენტილ გზაზე, მერე სრულებით შთაინთქა თეთრ ბურუსში. როდაბმა ერთი ამოიოხრა, თვალეები მაგრათ მოისრისა, ცრემლი რომ არ გადმოდენოდა, ჯოხი მოიმაგრა ხელში და ნელა გაუდგა გაუკვალავ გზას სახლისკენ. წინ კესოს პატარა ფეხის ნაკვალევი ხედებოდა რომელზედაც წელიან გაიარა. როდაბის თვალეები სულ იმ ნაკვალევს ჩასცქეროდნენ მზათ იყო დახრილიყო და ამბორი ეყო ბავშვის ნაკვალევისთვის.

არც თუ კესო იყო უკეთეს ვუნებაზე. ვუშინ გამოეთხოვა მასწავლებელს, რომელმაც დალოცა და კარგი ქალობა უსურვა, გამოეთხოვა ამხანაგებსაც, თავის ციცასაც, ღამაზ ხბოსაც, რომელსაც ყოველ დღე უკოცნიდა ღმობიერ თვალეებს. ყველაფერი ადვილათ დასთმო მაგრამ დიდედს დათმობა-კი, ძალიან ძნელი იყო. ახარებდა მხოლოდ ერთი, პატარა ძმის-სერგოს-ნახვა და აინტერესებდა ახალი მდგომარეობა. ახალი სასწავლებელი და სწავლა, ახალი ცხოვრების დაწყება.

გავიდა ზამთარი, ზამთარს ზაფხული მოჰყვა, ზაფხულს ისევ მეორე ზამთარი. კესო ამ ხნის განმავლობაში ერთხელაც აღარ გავზავნეს დიდედსთან. პირველი ოთხი თვე მომზადებას მოუწია, მაისში ეგზამენი დაიჭირა საეპარქიო სკოლის მეორე მოსამზადებელში გარსევანის მღვდლის შვილი იყო და კესო მიიღეს, სწავლის ქირას არ იხდიდნენ.

სახარბილო არ იყო კესოს მდგომარეობა; როდაბის თქმის არ იყოს, გარსევანი სტუმარი იყო, სახლში ორ სამ დღეში ერთხელ თუ დაბრუნდებოდა, ძილსა და დასვენებას უნდებოდა, ისადილებდა ან ივახშმებდა, და ისევ გასწევდა სამსახურში რკინის გზის მოსამსახურეს სად ეცალა კესოს სალოლიავებლად მხოლოდ სწუხდა; „რათ გახდა ბავშვი ასეო“. მაგრამ ისევ თავად დაიმშვიდებდა გულს „ალბათ სწავლა ვერ აიტანა მაგრამ არაუშავს შეეჩვევა და გაუადვილდებაო“.

კესოს ტანჯვა-კი, სულ სხვა იყო, ერთხელ არ უნახავს გახსნილი წარბი, ერთხელ არ შეუშინებია კეთილი ღი-

მილი დედინაცვლის სახეზე. სულ ყვედრება, ბავშვის სანადგარიში. საქმელიც აღარ უნდოდა ბავშვს. ბევრჯერ მოხვდა დედინაცვლის ხელი ბევრჯერ უბრალო რასმესთვის უსადილოდ დაჩა.

დედინაცვლისთვის რომ გეკითხათ, რათ ეკიდები ასე მკაცრადო, მაშინვე კესოს ცულ ყოფა-ქცევას მოიმიზნებდა.

— დაუდგარი ანცია: ამოდენა ქალია და ჰკვა-კი, არა აქვს.

პირ იქით კესო სამგალითო ხასიათისა იყო, რაც არ შეეფერებოდა თორმეტის წლის ბავშვის ბუნებას: დინჯი, დაფიქრებული, ხანდისხან თუ გაუელვებდა ყმაწვილოური სიცელქე. მოუნდებოდა თამაში, მხიარულება, წუთიერი იყო ეს წამები მისთვის. საჩქაროდ ჩაიკლავდა გულში მხიარულებას, რადგან იცოდა არა შესაფერ ჯილდოს მისძღვინდა დედინაცვალი. ანუგეშებდა მხოლოდ მამის სამსახური, საჩქაროდ დაუწმენდა ჩექმებს, პალტოს, სამკზავრო კალათს ჩაულაგებდა. სწავლობდა გულმოდგინედ და ბევრსა ფიქრობდა დიდედისას.

ასე მიდიოდა დღეები, თვეები, წელიწადები. კესო ხშირად წუწუნებდა, დიდედსთან წასასვლელად მაგრამ დედინაცვალი სჯობნიდა. მამას რაც უნდა ჰყვარებოდა კესო, რაც უნდა მისი სურვილის აღსრულება სდომებოდა, ყველაფერს დედინაცვალი გულ-ცივი გადაათქმევინებდა. ჰხედავდა გარსევანი როგორ იჩაგრებოდა ბავშვი მაგრამ, ცოლთან უსიამოვნობას, სიჩუმეს არჩევდა, ბოლმას გულში იხვევდა და თუ დროს ჩაიგდებდა, ნაზათ ეალერსებოდა შვილს, ცრემლით შესთხოვდა მოეთმინა ყოველივე თავის და მამის სასარგებლოდ.

დედინაცვალს ეძნელებოდა კესოს მოცილება, სერგოს გარდა კიდევ გაუჩნდა ორი პატარა. სახლის მოვლა, ბავშვების, სარეცხი და საკერავი, ყველა ერთად როგორ შეეძლო სუსტ დედაკაცს. კესო დაუცხრომლად მუშაობდა სახლში, მაგრამ სწავლაში მაინც ვერაფერი უშლიდა ხელს თუ დღისით ვერ მოიცილიდა და გაკვეთილები დაუმზადებელი დარჩებოდა, დილით ძღრე წამოიჭრებოდა თავის პატარა ლოგინიდან, რომელიც დიდ კალათსა და შკაჯის შუა მაგიდის ქვეშ ჰქონდა მოთავსებული. დილასვე ასწრებდა სწავლას: ყველაფერს ჩქარა ითვისებდა მისი გონება მხოლოდ უჭირდა რუსული ენა, როგორც ბევრ მის ამხანაგს, რომელი ბავშვიც ისეთ ოჯახიდან იყო, საცა მშობლები მშობლიურ ენას ლაპარაკობდნენ. იმ მოწაფეთ ყველას უჭირდათ, მაგრამ რუსულის მასწავლებელი, თვითონ რუსი, გონებით განათლებული ადამიანი ჰხედავდა მიზეზს ამ საქმისას და არ ჰჩაგრავდა ყმაწვილებს. სამ ნიშანზე ქვევით—არც კესოს მიუღია თავის დღეში. სამაგიეროდ სხვა საგნები, ლიტერატურა და მათემატიკა მისი საყვარელი საგნები იყო. ცამეტის წლის კესო მეოთხე კლასში გადავიდა, ბრწყინვალე ნიშნები მოიტანა, სახე გაუშუქებულმა მიაგლო ტახტზე წიგნების ჩანთა, მამას ნიშნები მისცა ხელში და მოეხვია ყელზე. გახარებულმა გარსევანმაც ჩაჰკოცნა გამარჯვებულ შვილი.

(შემდეგი იქნება)

მ. გარიყული.

